

Psicoanàlisi i salut mental - Pere Folch Mateu

Els camps d'aplicació de la psicoanàlisi, sense moure'ns de l'àmbit de l'assistència i promoció de la salut mental, es van estendre aviat des de l'experiència original del tractament intensiu i perllongat de la cura clàssica —diverses sessions setmanals continuades al llarg d'anys—. Aquesta experiència tan excepcional i rica de comunicació intersubjectiva, en un enquadrament agençat per a potenciar màximament les possibilitats d'intercanvi emocional i cognitiu entre dues persones, ens ha permès de seguir la transformació de la realitat psíquica en conducta; volem dir el metabolisme que va des de la fantasia inconscient i conscient a formes de representació i acompliment d'aquest món imaginari en el tracte interpersonal de la vida quotidiana. La praxi i la investigació psicoanalítiques també ens han permès de veure, en direcció centrípeta, el procés d'interiorització de les vicissituds interpersonals, és a dir, la transformació de l'experiència conductual en organització mental de records, de representacions, de pautes d'acció que afectaran les nostres iniciatives i reaccions en les ulteriors aventures d'intercanvi amb els altres.

Aquest entrelligat de vida intrapsíquica i vida social, els impactes de l'una en l'altra, les metaforitzacions recíproques de la vida col·lectiva en la vida més íntima del subjecte i, en un sentit contrari, la dramatització dels estrats més privats, ignorats, o irrepresentables en la palestra de la dinàmica col·lectiva, troben en el tractament psicoanalític i en les seves aplicacions una il·lustració incessant d'aquesta seqüència de doble direcció que va del món individual al món social, del funcionalisme intrapsíquic a la dinàmica col·lectiva (de la parella, de la família, dels grups terapèutics, laborals, polítics, religiosos, comunitaris, etc.), de l'espai mental al celobert de les innúmeres formes de vida social.

Tot aquest preàmbul de generalitzacions és potser adient per a presentar un llibre de tema molt precís i pràctic com és el que acaba de publicar, amb el títol de *L'altra cara de l'adopció* (2007, L'Esfera dels Llibres, 159 pàgs.), Carme Vilaginés, la distingida psicoterapeuta que ha aplicat la seva formació i experiència psicoanalítiques a la investigació, l'ensenyament i la pràctica clínica de tècniques auxiliars de la psicoanàlisi com ara les diferents formes d'assistència col·lectiva —de parella, de família, de grups— i, en particular, la selecció, orientació i se-

guiment de la problemàtica d'aquelles persones que aspiren a l'adopció d'un infant.

El llibre —com el seu títol ja insinua— es proposa elucidar allò que es coneix poc o que es transparenta només en l'actitud conscient de la parella que ha decidit adoptar un infant. Com s'arriba a aquesta decisió?, com s'ha paït el dol per l'infant que no s'ha pogut tenir per tantes raons —infertilitat o esterilitat d'un o altre dels cònjuges, por de l'embaràs, afany caritatiu cap a la infància abandonada—? Si les motivacions per a l'adopció responen a una assimilació madura i coherent de les dificultats per infantar d'una manera natural, el procés de selecció de la parella adoptiva no ofereix massa dificultats, excepte les que poden derivar-se d'un infant adoptat més o menys traumatitzat per l'abandó de què ha estat víctima i pels trastorns genètics potencials que pugui vehicular. Però aquesta parella madura serà capaç d'assumir aquestes dificultats i deixar-se guiar en els entrebancs que l'infant adoptat pugui presentar.

Els malestars sorgeixen, en canvi, en aquelles parelles que han arribat a la decisió i anhel fervent d'adopció com una sortida precipitada a la gran frustració de no aconseguir tenir descendència per les vies naturals o per la reproducció assistida. Quan no hi ha capacitat per assumir aquesta gran contrarietat i decepció, la sortida precipitada és confiar que l'adopció pugui remeiar el problema o fins i tot pugui anul·lar la mateixa experiència del problema. Es confia llavors de manera molt idealitzada que l'infant adoptat vindrà a resoldre la crítica situació d'una parella que no troba cap altra manera de reorganitzar la seva esperança i el sentit de la seva convivència que amb la ràpida denegació d'unes desil·lusions que només un embaràs hauria pogut pal·liar de moment. Ara l'adopció com un recurs suprem serviria per eclipsar de pressa aquell procés de desil·lusió o de conflicte que la parella denegaria tenaçment.

L'autora ens vol assenyalar que, en un nombre considerable de casos, aquesta problemàtica negada —*l'altra cara de l'adopció*— és responsable de les dificultats serioses que sorgiran quan l'adopció ha pogut efectuar-se amb aquestes premisses, les quals agreujaran les situacions delicades, sovint anxiògenes, que qualsevol adopció comporta, fins i tot la que es dona en les millors condicions per part de la parella adoptiva i per part de l'infant adoptat.

Per informar-nos d'aquestes avinenteses que tot procés d'adopció implica Carme Vilaginés ens fa seguir, amb la seva sensibilitat maternal, amb la seva intuïció i tècnica psicoanalítica i amb l'abundosa casuística d'una dedicació de molts anys, la vicissitud que adoptants i adoptats poden trobar des de l'inici i abans mateix de la seva trobada. Deixant de banda els casos d'adopció d'aquelles parelles o famílies que, tot i tenir un cert nombre de fills, senten la necessitat d'augmentar-lo o s'hi decideixen per raons humanitàries, la major part de vegades es tracta, com hem dit, de persones que han sofert la contrarietat de no poder tenir un fill desitjat, malgrat les gestions adequades que pot oferir-los la ginecologia d'avui.

L'autora ens fa sentir, o ens diu ben explícitament, que adoptants i adoptats es troben en una situació, en certs aspectes, paral·lela. L'infant ha estat objecte d'abandó per part dels pares naturals i, d'altra banda, la parella adoptant també s'ha sentit desvalguda per la confirmació de la seva incapacitat genèsica. Adoptants i adoptats es troben en una situació de dol: si l'infant ha sofert la pèrdua sempre traumàtica dels pares, els adoptants han sofert amb més o menys trasbals emocional la pèrdua de la seva il·lusió d'infantar. Uns i altres, provinents d'un dol, es troben en una correspondència ben particular. Aquest infant desvalgut i abandonat es converteix per als pares adoptius en el més envejable per a refer-se del dol insuperable del fill impossible. I a la recíproca aquesta parella dolguda i decebuda esdevenen salvadors de l'orfe que naufraga.

Carme Vilaginés ens fa seguir a doble banda l'evolució d'aquesta relació de correspondències tan particulars i els esculls que sovint genera en cadascun dels protagonistes. I per això parteix dels seus coneixements de la dinàmica de les parelles i de l'evolutiva de l'infant des dels nivells protomentals fins a la continuada organització de la seva realitat psíquica. I ens fa veure —diguem-ho a tall de paradoxa— que l'infant comença per no existir, és a dir, per existir només en la fantasia de l'adult. I és aquesta fantasia, tan inherent al desig d'infantar, que fa sentir dolorosament el buit de la no-existència de l'infant, tan rotundament absent en la realitat externa.

Tot el llibre s'esforça a il·lustrar-nos de les marrades que poden produir-se en el camí de superació d'aquestes carències inicials d'adoptants i adoptats. Com

s'arriba a estimar la realitat del fill adoptat, amb la seva càrrega traumàtica, amb el ressentiment residual que comporten les frustracions precoces tan dramàtiques, les ferides, de tan difícil cicatrització, que han estat infligides a l'infant abandonat? I com es pot anar acceptant i estimant la realitat d'aquest fill tan diferent d'aquell infant tan primicer de la fantasia desiderativa? Quin procés podrà fer-se per estimar l'orfe tal com és sense el vernís de les projeccions que els pares adoptius puguin fer de l'infant ideal que havien somiat? Tot depèn del grau de maduresa de la parella adoptant, però l'autora ens diu que per molt integrats que siguin, cal instruir-los i si cal acompanyar-los en la problemàtica que tota adopció pot suscitar en les relacions amb l'infant i l'adolescent.

Entendre la problemàtica de l'adoptat és comprendre entre d'altres coses la seva necessitat d'esbrinar en el propi origen, la incògnita d'aquests pares desapareguts o que l'han rebutjat; entendre el ressentiment, la indefensió o els paradoxals sentiments de culpa que puguin generar-se. I entendre també la necessitat d'escorcollar la realitat concreta d'aquests pares que poden congriar-se en la fantasia amb tan diverses faccions. Tocant aquest problema, el llibre té un pròleg tan emotiu com alligador a càrrec d'Asha Miró, que relata la seva experiència biogràfica i aquesta decidida voluntat de recuperació dels orígens, tan reconfortant i sanitària, tan necessària també per a la coherència del seu cycle vital.

El llibre està dividit en tres parts. En la primera es fan consideracions psicològiques sobre la fecundació, l'embaràs i el part, seguides d'un estudi de les primeres relacions de l'infant i el seu àmbit. Això suposa una descripció de la dinàmica del grup familiar i d'allò que s'hi genera de satisfacció o de conflicte, d'experiències emocionals i cognitives i la seva transcendència.

La segona part toca de ple la qüestió de la demanda d'adopció i les motivacions conscients i inconscients de la parella, la qualitat madurativa o defensiva d'aquestes motivacions, la necessitat imperativa amb què de vegades es presenten. Una bona part dels comentaris que abans he fet sobre les particularitats d'aquesta trobada entre adoptants i adoptat es desprèn de la meua lectura d'aquests capítols en què el lector trobarà informació molt precisa de particularitats que tota adopció comporta. També de dificultats inherents a circumstàncies ben alienes als prota-

gonistes de l'adopció i que depenen de les administracions públiques de certs països amb les seves corrupcions i procediments falsaris.

L'autora s'esmerça a presentar-nos planerament, amb cordialitat informativa, alguns aspectes d'aquella *altra cara de l'adopció*: la tasca continuada en el procés d'adaptació dels diferents membres de la família adoptiva, la necessitat de reconèixer que no tots els nens abandonats són adoptables, l'operosa renúncia al fet que la família adoptiva pugui ser igual que la família biològica. Al·ludint a la continuada tramitació de dificultats, se'ns diu que «amb amor no n'hi ha prou». Cal també una lenta i continuada descoberta del món emocional de la criatura adoptada, de les seves exigències i les seves angoixes, de les romanalles d'un passat traumàtic que no poden neutralitzar-se del tot ni amb la millor actitud dels pares adoptius. I per part d'aquests cal també fer via en l'autoconeixement dels propis anhels i exigències, des dels més realistes als més idealitzats i utòpics.

La delicadesa i pertinença amb què, en el llibre, es tracten aquestes qüestions reflecteixen l'experiència, la coherència teoricotècnica de l'autora i el subtil tacte clínic que professa en tramitar les dificultats més penoses que una bona part de les adopcions comporta.

El llibre es complementa encara amb una apel·lació, si no una denúncia, a l'administració sanitària a favor d'un millorament en el procés de selecció dels futurs pares adoptius i en l'organització d'una assistència continuada en les dificultats que puguin trobar en el desenvolupament de l'infant adoptat. Això inclou naturalment la formació d'un personal adequat que pugui fer-se càrrec del seguiment orientador que requereix el procés d'adopció. Si les autoritats sanitàries es fan sensibles al problema, que reclama una sensibilització de la població en general, és possible que es puguin pal·liar les deficiències que afecten l'administració de salut, tant en la labor preventiva de molts problemes que podrien evitar-se com en l'adequada assistència dels malestars que el grup familiar ha d'assumir pels conflictes inherents a l'adopció.

Com diu l'autora, una visió realista del problema ens allunyaria d'un cofoisme tranquil·litzador que es congratula que Catalunya lideri les adopcions i que faci miracles amb els recursos migradíssims que rep de l'administració de l'Estat es-

panyol. En lloc de vantar-nos de la quantitat d'adopcions que som capaços de fer, més valdria assegurar-ne la bona qualitat i defensar-se amb fermesa de la mesquinesa habitual dels ministeris.

Espero que aquest llibre servirà per a una presa de consciència col·lectiva d'aquestes mancances, responsables de tants errors i sofriments punyents que afecten la intimitat més desolada d'aquells que els pateixen.

Pere Folch

Barcelona, setembre 2007